

Governmentality: บทแนะนำเบื้องต้น*

.....

คุณฐิติ วรรณคุณ

มนุษย์นั้น ไม่เหมาะสำหรับสังคมโดยธรรมชาติ แต่เหมาะสมกับ
สังคมโดยระเบียบวินัย

De Cive, โทมัส ฮอบส์

การศึกษางานของมิเชล ฟูโกต์ ในช่วงระหว่าง ค.ศ. 1970 ถึง ค.ศ. 1984 อัน
เป็นช่วงกว่า 13 ปีที่เขาได้รับตำแหน่งศาสตราจารย์ในตำแหน่งพิเศษที่เรียกได้ว่า
ประวัติศาสตร์ความคิด หรือประวัติศาสตร์ของระบบของความคิด ณ สถาบันระดับ
สูงที่ชื่อ *College de France* เขาบรรยายโดยผ่านการรายงานผลการวิจัยของเขา
และได้ตีพิมพ์ผลสรุปอย่างเป็นทางการ กล่าวได้ว่างานของฟูโกต์ในช่วงปลายนั้น
เป็นการพุ่งความสนใจไปที่ “ความเป็นเหตุเป็นผลของรัฐ” (*governmental rationality*)
หรือสิ่งที่เรียกว่าการปกครองแบบ “*governmentality*”

กล่าวได้ว่าความคิดและการศึกษาของฟูโกต์ได้หันความสนใจจากปฏิบัติการที่

---

* บทความขึ้นได้นำงานของ Michel Foucault, “Governmentality,” in *Michel Foucault: Power*. Edited by James D. Faubion. (New York: The New Press, 2000), pp. 201-222. มาเป็น
เอกสารหลักในการเขียน โดยมีวัตถุประสงค์สำหรับใช้เป็นเอกสารประกอบการเสวนา เรื่อง “On Fou-
cault: Governmentality” จัดโดย สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก ในวันที่ 26
มกราคม พ.ศ. 2548.

เฉพาะเจาะจงและความรู้ของปัจเจกบุคคล อาทิ การแพทย์ จิตเวชและการลงโทษ มาสู่อำนาจอธิปไตยโดยรัฐที่มีอยู่เหนือประชากร ฟูกอตต์มอง *การปกครอง* ว่าเป็นปฏิบัติการหรือความสำเร็จของปฏิบัติการ โดยความเป็นเหตุเป็นผลเฉพาะ ในบริบทของยุโรปสมัยใหม่ (Gordon 2000: xxiii) อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ฟูกอตต์ยังให้ความสำคัญก็คือเรื่องอำนาจ เพียงแต่สืบเนื่องมาจากงานที่เขาศึกษาการจัดระเบียบสถาบันทางสังคมผ่านสิ่งที่เรียกว่า “อำนาจระเบียบวินัย” โดยนำเอาความคิดเรื่อง panopticon ของ เจเรมี เบนแทม ซึ่งดูเหมือนแนวคิดดังกล่าวจะทำให้มีลักษณะคล้ายพระเจ้าที่ส่องลงมายังโลกมนุษย์ เป็นโมเดลในการวิเคราะห์สังคมสมัยใหม่ ฟูกอตต์กล่าวว่า panopticon ไม่ใช่แนวความคิด แต่เป็นพื้นที่แห่งระเบียบวินัย วัตถุที่ถูกสร้างขึ้นนั้นนำเสนอหน้าที่และแสดงถึงความประหยัด ความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Williams 2001: 179) วัตถุเช่นคุกไม่ใช่เป็นเพียงสถานที่ลิดรอนเสรีภาพ แต่ยังเป็นสถานที่สร้างความจริงขึ้นมา เช่นเดียวกันในกรณีของโรงเรียน ค่ายทหารและโรงงาน ล้วนเป็นการจองจำและใช้อำนาจอย่างแยบยลบนพื้นที่แห่งระเบียบวินัยผ่านการเฝ้าดูและลงโทษ (Foucault 1975: 201) ดังนั้นมนุษย์สมัยใหม่จึงอยู่ภายในกระบวนการกลายเป็นอัตบุคคล (*sujet*) และภายใต้อำนาจที่มีต่อชีวิต (*pouvoir sur la vie*) โดยที่ไม่ลืมว่าฟูกอตต์ศึกษาอำนาจในลักษณะที่เป็นการทำความเข้าใจปฏิบัติการทางสังคม แล้วใครเป็นผู้ใช้อำนาจเหล่านั้น

สำหรับแนวคิดเรื่องการปกครองแบบ “governmentality” นั้น ปรากฏผ่านคำบรรยายอย่าง “*Omnes et Singulatim*” ที่ทำการวิพากษ์วิจารณ์เหตุผลทางการเมือง โดยหลักการของการปกครองยุโรปในช่วงต้นสมัยใหม่อย่าง “เหตุผลของรัฐ” (*raison d'état*) และ “รัฐตำรวจ” (*polizeistaat*) ในเรื่องเหตุผลของรัฐ ฟูกอตต์ได้ตีความว่าเป็นเหตุผลภายในของรัฐและเป็นภาคปฏิบัติของการปกครอง ไม่ได้สืบเนื่องมาจากกฎเกณฑ์ของความรู้หรือความยุติธรรมและไม่ได้ผสมผสานรูปแบบของขนบธรรมเนียมหรือประเพณีซึ่งชอบธรรมด้วยหลักอำนาจอธิปไตย ส่วน “*Polizeiweissenschaft*” หรือ “ศาสตร์ของตำรวจ” ถูกประดิษฐ์ขึ้นมาอย่างเฉพาะเจาะจงในขอบเขตของรัฐเยอรมันใหม่ในช่วง 30 ปีของสงคราม เหตุผลของรัฐได้ถูกถ่ายทอดเป็นรายละเอียดของความรู้และการกำหนดประชากรในแบบปัจเจกชน ความห่วงใยในชีวิตของประชากร ความสุข ตลอดจนสุขภาพและความเข้มแข็งของรัฐ เป็นการปกครองด้วยคำขวัญ “*Omnes et Singulatim*” แปลได้ว่าของทั้งมวลและของส่วนตน แสดงให้เห็นถึงความเป็นสมัยใหม่ การปกครองชีวภาพ (*biopolitics*) และภาวะกึ่งเทพเจ้า “*daemonic*” แห่งการปกครองและอภิบาล เป็นทั้งอำนาจที่ทำให้เป็นปัจเจกและอำนาจเบ็ดเสร็จ (Gordon 2000: xxvii) แนวความคิดที่ฟูกอตต์นำมา

ใช้ศึกษาเกี่ยวกับรัฐจึงพัฒนามาจากงานประวัติศาสตร์ทางความคิดที่ผ่านมา จากความพยายามศึกษาวิเคราะห์ปรากฏการณ์ผ่านการสร้างประวัติศาสตร์ผ่านกระบวนการที่ทำให้มนุษย์กลายมาเป็นอัตบุคคล (sujet) แสดงให้เห็นถึงความเป็นมนุษย์สมัยใหม่ที่เพิ่งถูกสร้างมาไม่นานมานี้เอง

การปกครองแบบ “governmentality” หรือเรื่องความเป็นเหตุเป็นผลของการปกครอง (government rationality) เป็นสิ่งที่ฟูโกต์ทำการเชื่อมแนวความคิดของคำว่า “government” ที่เป็นอำนาจการนำโดยตรง กับคำว่า “mentality” ที่เป็นการกระทำของการปกครองในวิธีการแบบสมัยใหม่ที่สรรพสิ่งนั้นสามารถ ควร และต้องนำมาจัดการ บริหาร ควบคุมโดยอำนาจทางการ (Allen 1999: 179) อาจจะสามารถได้ว่ารัฐสมัยใหม่เป็นรัฐแห่งระเบียบวินัยก็ว่าได้

ในการศึกษาการปกครอง ฟูโกต์พยายามที่จะเข้าใจปฏิบัติการของอำนาจในสังคมสมัยใหม่ ที่มีลักษณะเป็นสามเหลี่ยมของอำนาจซ้อนกันได้แก่ อำนาจอธิปไตย ระเบียบวินัย การปกครอง หรือ “governmentality” (McNay 1994: 107) โดยมีเป้าหมายอยู่ที่ประชากร อันเป็นกลไกสำคัญของเครื่องมือสร้างความมั่นคง การเคลื่อนไหวได้ทำให้เกิดการกำเนิดขึ้นของประชากร เป็นดั่งการแทรกแซงและวัตถุประสงค์ของเทคนิคการปกครอง กระบวนการได้ทำการปล่อยให้เศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญที่เป็นจริง เศรษฐศาสตร์การเมืองเป็นทั้งศาสตร์และเทคนิคของการแทรกแซงของการปกครองในภาวะของความเป็นจริง การเคลื่อนไหวทางการเมือง ประชากร เศรษฐศาสตร์การเมืองได้ถูกสร้างขึ้นมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18 จนถึงวันนี้ (Foucault 2000: 219) ในการสรุป ฟูโกต์ได้ให้ความหมายผ่านประวัติศาสตร์ของ “governmentality” ไว้ดังนี้ (Foucault 2000: 219-20)

1. รูปแบบที่ได้ทั้งหมดโดยสถาบัน ขั้นตอน การวิเคราะห์ การใคร่ครวญ การคำนวณและยุทธวิธีนั้น อนุญาตให้ใช้รูปแบบความซับซ้อนของอำนาจซึ่งเป้าหมายคือประชากร รูปแบบหลักการของความรู้ทางเศรษฐศาสตร์การเมืองและเป็นวิธทางเทคนิคอันสำคัญของเครื่องมือสร้างความมั่นคง
2. แนวโน้มที่มีมานานในตะวันตก ที่ยังคงสำคัญมากอยู่เหนือรูปแบบอื่น (อธิปไตย ระเบียบวินัย และอื่นๆ) ของประเภทของอำนาจ ซึ่งน่าจะใช้คำ “การปกครอง” ผลที่ได้ทางหนึ่ง ในรูปแบบของชุดทั้งหมดของกลไกการปกครองที่เจาะจง และทางอื่น ในการพัฒนาของความซับซ้อนทั้งหมดของความรู้

3. กระบวนการหรือผลของกระบวนการตลอดซึ่งการเปลี่ยนแปลงในยุคกลางของรัฐแห่งความยุติธรรมมาเป็นรัฐการบริหาร ในช่วงคริสต์ศตวรรษ 15-16 กลายมาเป็น การปกครองแบบรัฐบาล (governmentalized)

อะไรเป็นสิ่งที่ฟูโกต์มีอยู่ในความคิดภายใต้หัวข้อ “ความเป็นเหตุเป็นผลของรัฐ” ฟูโกต์เองเข้าใจความหมายของ “การปกครอง” (government) ทั้งในแบบกว้างและแบบแคบ เขาพยายามที่จะนิยาม “การปกครอง” โดยทั่วไปในความหมายของ “การนำของสิ่งนำ” (the conduct of conduct) กล่าวได้ว่า เป็นรูปแบบของกิจกรรมที่มุ่งก่อรูป ชี้นำหรือผลจากการนำของบุคคลหรือบางบุคคล เป็นการปกครองของตนเองและของผู้อื่น การปกครองจึงเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องระหว่าง “ตนเอง” (self) กับ “ตนเอง” (self) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ในระดับปัจเจก เกี่ยวข้องสัมพันธ์ต่อบางรูปแบบในการควบคุมหรือการชี้นำ ความสัมพันธ์ภายในชุมชนตลอดทั้งสถาบันทางสังคม ท้ายสุดความสัมพันธ์ก็เกี่ยวเนื่องกับการใช้อำนาจ อธิปไตย (Gordon 1991: 2-3) ฟูโกต์สนใจการปกครองในลักษณะของกิจกรรมหรือการปฏิบัติและศิลปะของการปกครอง (art of government) เป็นหนทางในการรู้ว่าการกิจกรรมประกอบด้วยอะไรและต้องเป็นไปอย่างไร ความเป็นเหตุเป็นผลของการปกครองจะเป็นหนทางหรือระบบความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติการปฏิบัติของการปกครอง ความสามารถในการสร้างรูปแบบของกิจกรรมที่เป็นไปได้และปฏิบัติได้ต่อผู้นำไปปฏิบัติและต่อผู้ถูกปฏิบัติ (Gordon 1991: 3)

สำหรับการบรรยายบทความ “governmentality” ฟูโกต์ตั้งใจเพื่อที่จะเป็นการนำไปสู่การบรรยายที่ว่าด้วย “กลไกของความมั่นคง” เพราะปัญหาในการวิเคราะห์ความมั่นคง ประชากร การปกครอง ควรจะเริ่มต้นด้วยการสร้างคำถามเกี่ยวกับการปกครองเสียก่อน

ฟูโกต์เริ่มด้วยการสำรวจประวัติศาสตร์ในยุคคลาสสิกและยุคกลางที่มีงานเขียนเกี่ยวกับการเมืองมากมายที่น่าเสนอ “คู่มือที่ปรึกษาแก่เจ้าผู้ปกครอง” ที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจ การทำให้ราษฎรยอมรับและเคารพ สอนให้รักพระเจ้าและเชื่อฟังผู้ปกครอง แม้กระทั่งช่วงกลางและสิ้นสุดคริสต์ศตวรรษที่ 18 บทความทางการเมืองไม่ได้เป็นเพียงการให้คำแนะนำหรือ “คู่มือที่ปรึกษาแก่เจ้าผู้ปกครอง” โดยตรง แต่ยังเป็นการว่าด้วยการปกครองอยู่ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความ เป็น “ศิลปะแห่งการปกครอง” (art of government) อย่างในคริสต์ศตวรรษที่ 16 การปกครองดูเหมือนจะเป็นปัญหาโดยทั่วไปที่ฟูโกต์ยกตัวอย่าง การตั้งคำถามการปกครองของ

การปกครองเอง เป็นดั่งกระบวนการทางพิธีกรรมของปัญหาเรื่องบุคลิกภาพส่วนบุคคลของผู้นำ (Foucault 2000: 201) ซึ่งไม่ต่างไปจากคู่มือประเภท “ทำอะไร” หรือ how-to ในการให้ได้มาซึ่งเรื่องนั้น ๆ อย่างในปัจจุบัน

การวิเคราะห์การกำเนิดแนวคิดของศิลปะแห่งการปกครองในคริสต์ศตวรรษที่ 16-18 โดยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในสองประเด็นใหญ่คือการแปลงรูปจากโครงสร้างสังคมฟิวัดลมาเป็นการก่อรัฐสมัยใหม่และการปฏิรูปศาสนาจากแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทั้งสองนั้น ทำให้รัฐมีลักษณะที่เป็นกระบวนการรวมเข้าสู่ศูนย์กลางมากขึ้น (Mcney 1994: 113)

อย่างไรก็ดี การปกครองรัฐของเจ้าผู้ปกครอง ควรที่จะต้องรู้ว่า จะต้องปกครองตนเองอย่างไร จะต้องเป็นผู้ถูกปกครองอย่างไร จะต้องปกครองผู้อื่นอย่างไร โดยประชาชนจะต้องยอมรับในการปกครอง และจะกลายมาเป็นผู้ปกครองที่ดีที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ได้อย่างไร (Foucault 2000: 202) กล่าวได้ว่าปัญหาของการปกครองจะอยู่ที่ว่า “จะปกครองอย่างไร” และศิลปะแห่งการปกครองก็จะเป็นดังเครื่องมือในการปกครอง การปกครอง “อย่างไร” นั้น ฟูโกต์ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงรูปร่างของการปกครองที่คิดได้ว่าเป็น “สิ่งมีชีวิตที่เป็นอยู่จริง” ส่วนวัตถุที่ถูกปกครองนั้นเป็นเรื่อง “การเมืองชีวภาพ” (biopolitics) เป็นการนำชีวิตของสิ่งที่มีชีวิต

ฟูโกต์เปิดประเด็นด้วยการที่จะอภิปรายงานของมาคิเอเวลลีนั้น จำเป็นที่จะต้องกล่าวไปควบคู่กับความสัมพันธ์ของศิลปะแห่งการปกครอง ที่เห็นได้ว่าศิลปะแห่งการปกครองได้ครอบคลุมแนวความคิดแบบเจ้าผู้ปกครองไว้แล้ว หรือจะเห็นได้ว่าแนวความคิดศิลปะแห่งการปกครองอยู่ในงานเขียนแบบเจ้าผู้ปกครองอยู่แล้ว ฟูโกต์พยายามที่จะอธิบายถึงความเป็นเหตุเป็นผลที่มีอยู่ในศิลปะแห่งการปกครอง ซึ่งเป็นความพยายามที่จะตอบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ภายในสังคมที่มีหลากหลายรูปแบบ ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในรัฐและสังคม ในขณะที่แนวความคิดแบบเจ้าผู้ปกครองเป็นเรื่องความสัมพันธ์แบบรัฐอาณาเขตที่ต้องใช้กำลังในการรักษาดินแดนอยู่ตลอดเวลา เป้าหมายหลักของเจ้าผู้ปกครองก็คือการใช้อำนาจเพื่อปกป้องอาณาเขตและราษฎร การใช้อำนาจแย่งชิงตลอดทั้งปกป้องอาณาเขตเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าผู้ปกครองกับอาณาเขต ในขณะที่ศิลปะแห่งการปกครองเป็นเรื่องตรงกันข้าม

ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 ศิลปะการปกครองได้ตกผลิกรูปแบบแรกในการจัดการทั่วไปด้วยแนวคิดเรื่อง “เหตุผลของรัฐ” (*raison d'état*) รัฐเป็นสิ่งที่ทำการปกครองด้วยหลักที่เป็นเหตุเป็นผล ซึ่งไม่สามารถ

สืบเนื่องต่อจากเรื่องธรรมชาติหรือกฎเทวราชย์ รัฐคล้ายธรรมชาติที่จะต้องมีรูปแบบที่เหมาะสมของความเป็นเหตุเป็นผล ในทางกลับกัน ศิลปะแห่งการปกครองทั้ง ๆ ที่พยายามเสาะหากฎเกณฑ์สากลหรืออุดมคติแบบศีลธรรมทางปรัชญาก็ต้องหาหลักของความเป็นเหตุเป็นผล ซึ่งสร้างความจริงแท้แห่งรัฐ (Foucault 2000: 213)

จะกล่าวถึง “เหตุผลของรัฐ” (*raison d'état*) และ “รัฐตำรวจ” (*polizeistaat*) ผ่านศิลปะแห่งการปกครอง ซึ่งศิลปะแห่งการปกครองนั้นคือความเป็นเหตุเป็นผล และนำมาซึ่งเหตุผลของรัฐที่เป็นการปกครองที่ทำให้รัฐนั้นแข็งแกร่ง (Foucault 1981: 246 cited in Gordon 1991: 9) ฟูโกต์เองได้แนะนำถึงรูปแบบของการคิดทางการเมืองในเรื่องเหตุผลของรัฐอยู่ในศิลปะแห่งการปกครอง (Hutchings 1997: 102) ที่โตขึ้นจากข้อจำกัดของแนวความคิดแบบมาคิเอเวลเลียน โดยการได้มาซึ่งรัฐที่แข็งแกร่งผ่านศาสตร์ที่เรียกว่า “ศาสตร์ของตำรวจ” (*science of police*) อำนาจการปกครองแบบรัฐตำรวจนั้นมีลักษณะที่เป็นอำนาจของการอภิบาล โดยที่รัฐได้นิยามตนเองว่าเป็นสิ่งที่มีชีวิต ที่สั่งการต่อสิ่งมีชีวิตภายใต้อำนาจนั้น เป็นสิ่งมีชีวิตที่เป็นประโยชน์อย่างคุ้มค่า (Gordon 1991: 12) กล่าวคือ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐตำรวจกับเหตุผลของรัฐนั้น เป็นการปกครองในชีวิตโดยอำนาจของตำรวจเป็นอำนาจอภิบาลที่ทำให้รัฐนั้นแข็งแกร่ง

ฟูโกต์ได้กล่าวถึงประเด็นทางเศรษฐกิจ (ดู Foucault 2000) ที่ทำให้รัฐกลายเป็นรัฐแบบเศรษฐกิจ ด้วยความคิดแบบเสรีนิยม (*liberalism*) และพาณิชย์ (*mercantile*) ที่ไม่เพียงส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางความคิดทางการเมืองและเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังส่งผลไปสู่ความสัมพันธ์ของความรู้และการปกครองซึ่งหมายถึง เศรษฐศาสตร์การเมือง โดยเฉพาะเรื่องความมั่งคั่งหรือความรุ่งเรืองของรัฐที่เป็นเงื่อนไขสำคัญของความมั่นคงแห่งรัฐ และความเจริญรุ่งเรืองจะไม่มี ความหมายอะไรเลยถ้าไม่สามารถรักษาความมั่นคงนั้นไว้ได้ ดังนั้นความมั่นคงของรัฐจึงเกี่ยวกับศาสตร์ของตำรวจที่ทำการสอดส่องดูแลไม่ให้ประชาชนมีปัญหาคววนใจอำนาจของการปกครอง

ในเมื่อเป็นเรื่องความรุ่งเรืองของรัฐ ซึ่งเป็นหลักการที่รัฐเป็นผู้จัดการให้เกิดความสุขและความเจริญรุ่งเรืองโดยผ่านศาสตร์แห่งตำรวจ ทำให้ชีวิตของประชาชนอยู่ในฐานะที่เป็นวัตถุของตำรวจ ประชาชนจึงเป็นวัตถุที่แท้จริงของตำรวจ สามารถมีชีวิตและดำรงชีวิตได้เท่าที่ตำรวจจะให้ทำได้ ตำรวจจึงเป็นผู้สอดส่องในการมีชีวิต เพราะการสอดส่องของตำรวจจะทำให้เกิดความสุข รัฐตำรวจจึงเป็นรูปแบบทั้งหมดของระบอบความมั่นคงและสวัสดิการสมัยใหม่ (Allen 1999: 180) ความ เป็นรัฐสมัยใหม่กับหลักการเหตุผลของรัฐ

“เหตุผลของรัฐ” (*raison d'état*) และ “รัฐตำรวจ” (*polizeistaat*) จึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกัน ส่งผลให้การปกครองแบบ “governmentality” เป็นก้าวแรกของผลทางความคิดในเรื่องประชากร การกำเนิดขึ้นของ “ประชากร” นั้นไม่ได้เคยเกิดขึ้นในศิลปะแห่งการปกครอง นอกจากโครงแบบเรื่องครัวเรือน ในการจัดการเศรษฐกิจในระดับครัวเรือน (Allen 1999: 183) แต่ในทางประชากร เมื่อเกิดขึ้น “หน่วยในการวิเคราะห์” (unit of analysis) ได้เปลี่ยนไป ความสำคัญของครัวเรือนเป็นเรื่องรองเมื่อเทียบกับเรื่องของประชากร ในขณะที่เหตุผลของรัฐนั้นเป็นการเกิดขึ้นของเหตุผลที่แตกต่างไปจากศิลปะแห่งการปกครองแบบเดิมตรงที่อำนาจในการปกครองนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นจากผู้ปกครองแล้ว แต่มุ่งไปสู่อำนาจรัฐในตัวของมันเอง อำนาจรัฐได้กำเนิดเทคนิคแห่งความรู้ในการควบคุมประชากรผ่านสนามความรู้ที่เชี่ยวชาญจำเพาะ ซึ่งหมายถึงอำนาจที่ติดตามมากับความรู้ที่เชี่ยวชาญจำเพาะอีกต่างหาก

แต่เดิมความรู้ที่ถูกใช้ผ่านตัวแทนของรัฐ (ตำรวจ) ในการสอดส่องดูแล ขณะเดียวกันตัวแทนก็เป็นผู้ผลิตความรู้ด้วย ศาสตร์ต่าง ๆ ที่สืบเนื่องมาจากศาสตร์ของตำรวจที่มีลำดับและการจัดประเภทอย่างไม่จบสิ้น อาทิ เรื่องศาสนา การค้า อาหาร สุขภาพ การผลิต การบริการ ทางหลวง ความยากจน ฯลฯ (Allen 1999: 183; Gordon 1998: 10-3; and McNay 1994: 119) ก็ได้พัฒนามาเป็นศาสตร์แขนงต่าง ๆ ด้วย ตำรวจจึงเป็นตัวแทนของความรู้และการปฏิบัติ ซึ่งทำให้เกิดสิ่งที่ฟูโกต์เรียกว่า “อำนาจชีวภาพ” (biopower) และ “การเมืองชีวภาพ” (biopolitics)

“การเมืองชีวภาพ” (biopolitics) เป็นเรื่องของการจัดการประชากร โดยเหตุผลของรัฐจะทำการปกครองประชาชนโดยให้การดูแลที่ดีและความสุข ผ่านการปกครองของการดำรงชีวิต ด้วยการที่ประชากรมีลักษณะที่เป็นปัจเจกชนและในทางเดียวกันปัจเจกชนมีฐานะเป็นประชากร รัฐจึงควรที่จะกระทำต่อปัจเจกชนอย่างประชากร ซึ่งหมายถึงการสร้างให้ประชาชนนั้น ๆ สามารถอธิบาย คำนวณ และทำนายในพฤติกรรมได้ เพื่อความมั่นคงของรัฐ (Allen 1999: 190) เรื่องการจัดการประชากรจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายของประชากรกับสถาบันอำนาจในทางที่พยายามทำความเข้าใจว่าทำไมและอย่างไรในการที่สถาบันการปกครองสนใจในการจัดการร่างกายของประชากร (Danader et al. 2000: 124-5, ix) การปกครองแบบ “governmentality” ได้ใช้รูปแบบของอำนาจผ่านระเบียบวินัยที่สร้างความรู้ ในการควบคุมประชากรนั้น มีเทคนิคที่ใช้อย่างการสารภาพหรือการบอกเล่าความจริงผ่านตัวแทนของสถาบันอำนาจ (McNay 1994: 122) ซึ่งนั่นก็เป็นเทคนิคที่ฟูโกต์เรียกว่า “อำนาจชีวภาพ” (biopower)

การพัฒนาศาสตร์แห่งการปกครองได้เปลี่ยนแปลงไปเมื่อเศรษฐกิจได้เข้ามาศึกษาและอธิบายปัญหาของประชากรผ่านวิธีการแบบ “สถิติ” (Foucault 2000: 215) ที่ทำการคำนวณและให้แง่มุมของปัญหาประชากร “สถิติ” ทำงานในกรอบของการบริหารและในหน้าที่ของอธิปไตย โดยผ่านอัตราการตายและเป็นโรค สถิติได้เข้าไปจัดการกับครัวเรือนและลดทอนประชากรให้อยู่ในรูปปริมาณ เพื่อแสดงถึงผลต่าง ๆ ได้

ประชากรเป็นเป้าหมายสูงสุดของรัฐบาล หากมองผ่านการทำความเข้าใจในศิลปะแห่งการปกครอง สังเกตได้ว่าฟูโกต์พยายามแสดงให้เห็นถึงรูปแบบครัวเรือนได้กลายมาเป็นเรื่องรองเมื่อเกิดแนวคิดเรื่องประชากร แต่ครัวเรือนก็เป็นเครื่องมือในการศึกษาประชากร เพราะไม่ว่าประชากรก็ดี ปัจเจกชนก็ดี ล้วนสังกัดอยู่ในครัวเรือน ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 มีความพยายามในการเข้ามาจัดการครัวเรือนอย่างเรื่องการ แต่งงาน การป้องกันโรค การตาย ฯลฯ การจัดสวัสดิการแก่ประชากรเป็นเรื่องดูแลชีวิตและความเป็นอยู่ของประชากรให้ดีขึ้น กล่าวคือประชากรเป็นได้ทั้งเครื่องมือและเป้าหมายในตัวเอง อย่างที่ฟูโกต์ได้กล่าวไว้ว่า

จุดมุ่งหมายของรัฐในปัจจุบันจะเป็นเรื่องประชากรมากกว่าอำนาจของอธิปไตย ประชากรเป็นหลักของความต้องการ (subject of need) และก็ยังเป็นวัตถุในมือ (object in hand) ของรัฐอีกด้วย... ประชากร... ในศตวรรษที่ 16 ได้ถูกขนานว่า “คนใช้” ของอำนาจอธิปไตย ในความเข้าใจว่าประชากรเป็นวัตถุของการปกครอง (Foucault 2000: 217)

การสร้างความรู้ผ่านการปกครองประชากรที่ไม่สามารถแยกการปกครองออกจากความรู้เรื่องประชากรนั้น ได้สร้างความรู้ผ่านกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับประชากรในด้านเศรษฐกิจ ฟูโกต์กล่าวต่อไปว่าการเกิดขึ้นของเศรษฐศาสตร์การเมืองขึ้นอยู่กับการกำเนิดตัวแปรที่หลากหลายของความมั่งคั่งและประชากร เศรษฐศาสตร์การเมืองแบบใหม่ได้เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างประชากร ดินแดน และความมั่งคั่ง ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากการที่รัฐจะต้องทำความเข้าใจและมีความรู้เกี่ยวกับประชากรด้วยเรื่องเศรษฐกิจ ทำให้ทั้งสองเรื่องก็คือประชากรและเศรษฐกิจเป็นกิจกรรมที่การปกครองสามารถเข้ามาแทรกแซง เพราะการเปลี่ยนแปลงเทคนิคการปกครองที่เกิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ในเรื่องประชากรทำให้เกิดเศรษฐศาสตร์การเมืองเป็นประเด็นสำคัญ จะเห็นได้ว่าศิลปะแห่งการปกครองได้เปลี่ยนไปสู่รัฐศาสตร์ด้วยปัจจัยดังกล่าว

จะเห็นได้ว่าความเปลี่ยนแปลงในคริสต์ศตวรรษที่ 18 จากศิลปะแห่งการปกครองได้เปลี่ยนไปสู่รัฐศาสตร์ของฟูโกต์ มีนัยสำคัญในประเด็นที่ระบบครอบงำ โดยโครงสร้างอำนาจอธิปไตย โดยเทคนิคการปกครองได้หันไปสู่แนวคิดเรื่องประชากรและเป็นการกำเนิดขึ้นของเศรษฐศาสตร์การเมือง (Foucault 2000: 218) เป็นการสำรวจประวัติศาสตร์และภาพความคิดข้างต้น แสดงให้ทราบถึงสิ่งที่ฟูโกต์พยายามนำเรื่องเศรษฐกิจและประชากรมาศึกษาถึงการกำเนิดขึ้นของเศรษฐศาสตร์การเมืองและการปกครองแบบสมัยใหม่ เพื่อเสนอภาพ “วิถีของการคิด” หรือ “mentality” โดยที่ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าเรื่องที่ว่าด้วยเศรษฐกิจและประชากรดูเหมือนจะครอบคลุมทุกอย่างในแง่ของศาสตร์ที่ว่าด้วยมนุษย์ และสำหรับการปกครองแบบ “governmentality” ฟูโกต์กล่าวไว้ว่า

เราอาศัยอยู่ในยุคการปกครองแบบ ‘governmentality’ ที่ถูกค้นพบในคริสต์ศตวรรษที่ 18 กระบวนการทำให้เป็นรัฐบาล เป็นปรากฏการณ์ที่ขัดแย้ง ถ้าในข้อเท็จจริงของปัญหาการปกครองแบบ ‘governmentality’ และเทคนิคการปกครองกลายเป็นเพียงประเด็นทางการเมือง พื้นที่สำหรับการแข่งขันและการต่อสู้ทางการเมืองเท่านั้นที่เป็นจริง นี่เป็นเพราะว่ากระบวนการกลายเป็นรัฐของรัฐบาลเป็นสิ่งที่ทำให้รัฐอยู่รอดได้ เป็นไปได้ที่จะคาดว่า ถ้ารัฐเป็นอย่างที่เป็นในวันนี้ ก็ต้องขอบคุณในความคุ้มค่าของการปกครองแบบ ‘governmentality’ ซึ่งครั้งหนึ่งอยู่ทั้งภายในและภายนอกรัฐบาล... ดังนั้น สามารถเข้าใจรัฐบาลในฐานะที่อยู่รอดและข้อจำกัดบนพื้นฐานของยุทธวิธีทั่วไปของการปกครองแบบ ‘governmentality’

(Foucault 2000: 220-1)

สิ่งที่น่าสนใจในการปกครองแบบ “governmentality” นั้นอยู่ตรงที่การพัฒนาหรือแปรรูปของรูปแบบการปกครอง ที่แสดงให้เห็นถึงเทคนิคต่างๆ ที่นำมาใช้ในการปกครองเพื่อให้การปกครองกลายเป็นรัฐและรัฐบาลในที่สุด อาจกล่าวได้ว่ารัฐบาลเป็นสิ่งมีชีวิตที่ผ่านกระบวนการกลายสภาพมาเป็นรัฐบาล ไม่ว่าจะเพื่อการปกครองหรือความอยู่รอดของรัฐก็ตาม การศึกษาและผลที่ได้จากการบรรยายเรื่องที่ว่าด้วยการปกครองแบบ “governmentality” ของฟูโกต์ ได้เวียนกลับไปสู่คำถามที่ตั้งไว้ในข้างต้นของกระบวนการเป็นปัญหา ถึงแม้จะเป็นคำถามเดิมที่ถามอีกก็ครั้งก็หนโดยผ่านการศึกษาและการใช้เวลาที่ก้าวข้ามของการมีชีวิตยอมทำให้

คุณค่าของการตั้งคำถามมิได้ลดน้อยถอยลงไปแต่อย่างใด อีกทั้งการตั้งคำถามที่ดีย่อมเป็นสิ่งที่ดีไม่น้อยไปกว่าการหาคำตอบที่ถูกต้อง สำหรับการศึกษากการปกครองแบบ “governmentality” ของฟูโกต์แล้ว คืออะไร ก็คงต้องกลับไปตีความหมายที่ว่า “ปกครองอย่างไร” กระจ่าง

สำนักหอสมุด

บรรณานุกรม

- Allen, Barry. 1998. "Foucault and Modern Political Philosophy." In Jeremy Moss, ed. The Later Foucault. London: Sage.
- Foucault, Michel. 1975. Surveiller et Punir. Paris: Gallimard.
- Foucault, Michel. 2000. "Governmentality." In James D. Faubion, ed. Michel Foucault: Power, pp. 201-222. New York: The New Press.
- Gordon, Colin. 1991. "Government Rational: An Introduction." In Graham Burchell, Collin Gordon and Peter Miller, ed. The Foucault Effect: Studies in Governmentality. University of Chicago Press: Chicago.
- Gordon, Colin. 2000. "Introduction." In James D. Faubion, ed. Michel Foucault: Power. New York: The New Press.
- Hutchings, Kimberly. 1997. "Foucault and International Relations Theory." In Moya Lloyd and Andrew Thacker, ed. The Impact of Michel Foucault on the Social Sciences and Humanities. London: Macmillan Press.
- McNay, Lois. 1994. Foucault: A Critical Introduction. Cambridge: Polity Press.
- Williams, Caroline. 2001. Contemporary French Philosophy. London: The Athlone Press.